

WILG & MAND

1981-3

WILG & MAND

Bulletin van de Stichting Wilg & Mand, gevestigd te IJsselstein.

Doelstelling van de stichting: stimuleren van de belangstelling voor de mandenmakerij en de griendcultuur; organisatie van cursussen mandenvlechten; verzamelen van historische gegevens en materialen; enz.

Bestuur:

Ch. W. Vink te IJsselstein, voorzitter.

C. Tutein Nolthenius te Oisterwijk, secretaris.

P. van den Dool te Boskoop.

A.D. van 't Hoog te Veessen (gem. Heerde).

G.M. Pot - van Regteren Altena te Schoorl.

H.P. Verboord te Vlijmen.

A. Westendorp te Heerde.

Donateurs van de stichting ontvangen het bulletin gratis.

Minimum donatie f 15,-- per jaar.

.....

Redactie:

A. van 't Hoog (Veessen)

J. Ooms (Nootdorp)

G.M. Pot - van Regteren Altena (Schoorl)

ir. C. Tutein Nolthenius (Oisterwijk).

Bijdragen voor het bulletin kunnen gezonden worden aan het onderstaande adres, met vriendelijk verzoek het papier eenzijdig te gebruiken, liefst getypt en anders duidelijk geschreven.

Redactiesecretariaat, Administratie en advertenties:

Nassaulaan 14, 5062 JN Oisterwijk, tel. 04242- 82238.

Bankrekening, t.n.v. de Stichting Wilg & Mand, nr. 41 89 09 083

Amrobank te Vlijmen.

Gironr. van de bank: 109 10 55

Inhoud van dit nummer:

Blz.

- 25-28 Van het bestuur: Bijeenkomst 10 oktober 1981 / Betaling
donateurschap / Cursussen seizoen 1981/82 / Foto's en
dia's / Gereedschap
- 27 Mandenmaker W.J. Cool
- 28 Van de redactie: Het bulletin in een nieuw jasje
- 29 De computermant (J.O.)
- 30 Literatuur over de griendteelt (C.T.N.)
- 31 Literatuur over het vlechten met wilgeteen (M.P.)
- 32 Wiegen van ongewoon model (M.P.)
- 36 Vragenrubriek: Palingfuiken

-o-

V A N H E T B E S T U U R

HERINNERING aan de te houden donateursdag op 10 oktober a.s.
Kort geleden ontving u per aparte post een uitnodiging voor de
contactdag welke wij ons voorstellen te houden op 10 oktober a.s.
in het Openluchtmuseum te Arnhem.

Wij hopen dat het programma van onze bijeenkomst in de ochtend en
de mogelijkheid 's-middags verder in het Openluchtmuseum rond te
wandelen in dit fraaie park, reden voor u is geweest u aan te mel-
den als deelnemer middels het bij de brief gevoegde aanmeldings-
strookje.

Zo u nog twijfelde hierbij bericht dat u zich alsnog kunt aanmel-
den, desnoods telefonisch.

De coupons met het vignet moet u uiteraard van de aanmeldings-
strook afknippen en meenemen naar het Openluchtmuseum om daarmee
voor u en uw introducé gratis toegang te krijgen. Wij hopen vele
donateurs en belangstellenden op deze dag te kunnen begroeten.

Betaling donateurschap

Helaas betaalden nog niet allen die zich als donateur opgaven.
Wilt u even nagaan of dit misschien bij u ook het geval is?
Bij hen waarvan de betaling binnen is staat een zwarte D achter
de naam op het adresstrookje.

Zij die nog moeten betalen vinden een rode B achter hun naam.

Cursussen seizoen 1981-82

Van verschillende kanten worden er vragen gesteld waar er deze winter mogelijk cursussen mandenvlechten worden gegeven.

Daarom hieronder een paar gegevens waar men zich voor verdere informatie kan vervoegen.

Helaas is de lijst nog niet lang.

Heerue : cursus door het creatief centrum "De Hank",
tel. 05782-3266.

IJsselstein : 10 avonden op woensdag. A. Wilgenburg,
tel. 03477-1698.

Benschop : 8 avonden op dinsdag. Ch. Hoefsloot, tel. 03408-5069.

Delft : cursusproject Hazelhorst. Hr. Dubbeldam,
tel. 015-132930.

Vlijmen : 8 lessen op donderdag. D. Nelissen, tel. 04108-2851.

In de meeste gevallen zal de eerste serie avonden bij enthousiasme van de deelnemers door een 2e serie gevolgd kunnen worden. De aanmelding is in augustus al begonnen en de cursussen beginnen vaak al in september, dus zij die nog willen meedoen moeten zich melden bij de genoemde personen.

Foto's en dia's

Het bestuur van de Stichting Wilg & Mand stelt grote prijs op het verwerven van foto's en dia's, die de mandenmakerij en de grëndcultuur betreffen. Bij voorkeur voorzien van zoveel mogelijk gegevens. Wáár werd de foto gemaakt en wanneer, en wat stelt ze voor.

Niet altijd is dat nog te achterhalen, maar dan is misschien een benaderende omschrijving mogelijk. "Ergens in Zeeland, zo ongeveer in 1920" b.v. geeft toch altijd meer houvast dan helemaal niets.

Betreft het voorwerpen, mandwerk of stukken gereedschap, dan zijn we benieuwd naar de benaming, die van streek tot streek kan verschillen (zie daarover het artikel op blz. 19 van deze jaargang), en voorts naar de afmetingen. Hiervoor kan over het algemeen volstaan worden met één maat, de grootste; liefst zo nauwkeurig mogelijk, in centimeters. Als dat niet mogelijk is, dan graag weer bij benadering.

Ook inhoudsmaten van manden zijn wel eens bekend, als ze gebruikt werden om er een bepaalde hoeveelheid in af te leveren, zoals spint, schepel en mud. De benaming telmand zou kunnen wijzen op een bepaald aantal van iets, dat hij zou kunnen bevatten. Wie weet daar meer van?

Mandenmaker W.J. Cool uit Venlo in + 1949 schrijlings op de plank met een sleet waarop het werkstuk. Destijds was hij instructeur van Indische Nederlanders in Limburg die kort na de oorlog hier een ambacht wilden leren.

Gereedschap

Wees er zuinig op! Zorg dat het niet verloren gaat, of terecht komt op een plaats waar het niet meer herkend wordt als mandenmakers- of griendwerkersgereedschap. Hebt u er geen bestemming voor, staat u het dan s.v.p. af aan onze stichting, ten behoeve van iemand die het weer gaat gebruiken, of als tentoonstellingsmateriaal. Hakmessen, schilklemmen, klopijzers, priemen, buigijzers, kloofhoutjes, schenenschaafjes, maatstokken enz.: het zal alles heel dankbaar aanvaard worden door uw stichtingsbestuur.

P.S. Intussen mocht het bestuur al wat ontvangen, n.l. een mandenmakersblok en een buigijzer van de mandenmaker P. van Heijst uit Haarsteeg, een bekend oud mandenmakerscentrum.

-o-

V A N D E R E D A C T I E

Het bulletin in een nieuw jasje

Nu al? zult u ons vragen, halverwege de eerste jaargang?

Ja, maar hopelijk is dit ons definitieve jasje-voor-alle-jaar-getijden. Met hoeveel sympathie wij ook staan tegenover het gebruik van kringlooppapier, de kwaliteit die wij nastreven bij de reproductie van foto's is er niet op te bereiken. Juist van zoiets gedetailleerds als vlechtwerk moet elk onderdeelje goed te onderscheiden zijn. Daarvoor is een fijner raster en een andere papiersoort nodig.

Het iets gewijzigde formaat is gekozen met het oog op verzending in een passende enveloppe en minder kans op beschadiging.

De computermand

De software zit al op z'n plaats:
Disket met mandenmakersgeheugen.
Een operator controleert
Of elke chip nog functioneert,
Hoewel die dingen altijd deugen.

De lopende band staat afgesteld
Op 't maken van computermanden.
Bij 't elektronisch reservoir
Voor wilgeteen staat iemand klaar:
Een robot met polyesterhanden.

De operator drukt op "start",
De band begint meteen te lopen.
Een technoloog in witte jas
Checkt met 'n geleide waterpas
De microbodemisotopen.....

't Proces verloopt zoals gepland
In duizendsten van een seconde.
De snij-snoei-klop-priemautomaat,
Die zelfs geen vezel achterlaat,
Is door 'n hoogleraar uitgevonden.

Vierduizend manden in één uur
Worden met veel vernuft gevlochten.
Ik pak er één bij 't linkeroor
Maar dat laat los...'t proces zet door,
Want deze mand blijkt geen doorwrochte!

Ze hangt als los zand aan elkaar.
Hé, ook de bodem is al verdwenen.
Hoe miserabel is 't restant:
Ik knijp het samen met één hand.
Wat zonde van die wilgetenen.....

De moraal

Zelfs hypermoderne computermanden
Vergen ervaren vakmanshanden!

Literatuur over de griendteelt

Hesselink, E.J.	1907	De griendcultuur in Nederland. Verslagen en mededelingen v/d dir. v/d Landb. nr. 6 blz. 37-92
Meelker, R.	1916	Griendcultuur Kon. Ned. Heidemij (27 blz.)
Drost, P.J.	1934	Een en ander betreffende de griendcultuur in ons land. Ned. Bosb. Tijdschr. 7 (9 t/m 12) blz. 338-344; 378-384; 420-431; 470-475
Tuinzing, ir.W.D.J..	1938	Griendcultuur. Verslag over het rijksgrriendproefveld te Langbroek
Spriensma ir.R. en D.Kertmeer	1972	Het gemechaniseerde griendbedrijf. Populier (9) nr. 1
Tuinzing, ir.W.D.J.	1972	De teelt van knotwilgen. Populier (9) nr. 3 blz. 53-55
Tuinzing, ir.W.D.J.	1973	Ervaringen met wilgestek. Populier (10) nr. 3 blz. 63
Ooms, C.J.	1973	De Nederlandse Griendcultuur (scriptie Hogere Bosb. en Cult. school, Velp)
Anonymus	1974	De Knotwilg (uitgave Stichting Nat. en Milieu)
Anonymus	1976	Een bijdrage voor het knotten van wilgen. SBB Bosb. Voorlichting (15) okt. nr. 7 blz. 98-101
Duuren, C.A., A.H.Goes en Ch.W.Vink	1978	Geschiedenis van de grienden in kortbestek. Hist. kring IJsselstein nr. juni, sept, dec.
Tuinzing, ir.W.D.J.	1979	Nogmaals de Knotwilg. Populier (16) nr. 3 blz. 56-58
Tuinzing, ir.W.D.J.	1980	Griendhout een gemakkelijk wortelend gewas. Populier (17) nr. 4 blz. 91-95

C.T.N.

Literatuur over het vlechten met wilgeteen

Er bestaan niet zo heel veel boeken over dit onderwerp. Een aantal ervan is bovendien van oudere datum en al lang niet meer in de boekhandel verkrijgbaar. Zo is er in het Nederlands op het ogenblik nauwelijks iets voorhanden. Aan een handleiding wordt echter wel gewerkt!

Drie uitstekende boeken in andere talen zijn wel verkrijgbaar, daarvan volgt hier een korte beschrijving, in elk ervan wordt ruim aandacht besteed aan het vlechten met wilgeteen.

1. Dorothy Wright, *The complete book of baskets and basketry*. Newton Abbott, 1977. Een veelzijdig boek, met overzichten van materialen en technieken, waarin veel historische gegevens verwerkt zijn. Er zijn gedetailleerde beschrijvingen in te vinden, met uitstekende werktekeningen, van die vlechtechnieken waarvoor de materialen in Europa verkrijgbaar zijn. Ten slotte enige wenken betreffende onderhoud van manden, en een beschrijvend literatuuroverzicht waarin alle belangrijke publikaties opgenomen lijken te zijn. Veel goede illustraties completeren het boek.
2. Christoph Will, *Die Korbflechterei*. (München, Callwey, 1978). Een bijzonder fraai boek waarvan ongeveer tweederde uit illustraties bestaat, ten dele in kleur, van vlechtwerk uit de hele wereld. De tekst bevat een grondige beschrijving van de geschiedenis, de verbreiding en de technieken van het vlechten. De auteur was tot 1968 directeur van de vakschool voor mandenmakerij te Lichtenfels (Oberfranken), en stelde twee belangrijke collecties samen: een studiecollectie op de vakschool, en die van het Deutsches Korbmuseum te Michelau (evenals Lichtenfels aan de boven-Main gelegen). Het boek bevat een literatuurlijst van de belangrijkste Duitstalige literatuur.
3. R. Duchesne, H. Ferrand & J. Thomas, *La Vannerie*, tome I. (Paris, J.B. Baillière & Fils, nouvelle édition 1963). Dit is een echt leerboek, met volledige beschrijvingen van alle in Frankrijk bekende technieken en soorten van manden. Het is geschreven door drie leraren van de Franse vakschool te Fayl-Billot (Hte Marne, dichtbij Langres). Veel afbeeldingen en duidelijke werktekeningen. (Tome II gaat over het vlechten met rotan).

Voor degene, voor wie de vreemde talen een onoverkomelijke hindernis betekenen, zijn toch de afbeeldingen in elk van de drie boeken de moeite van het bekijken dubbel en dwars waard; als "mooi plaatjesboek" zal dat van Will dan het meest te bieden hebben.

Een aardige beschrijving van een grote mandenmakerij in de

antigste eeuw in Nederland, van de hand van K. Wouda, is te vinden in het boekje "Huizen, hoe 't vroeger was" (Huizen, z.j.). Het artikel heet "De mangdemakerij" en is geschreven in het Huizer dialect.

M.P.

Wiegen van ongewoon model

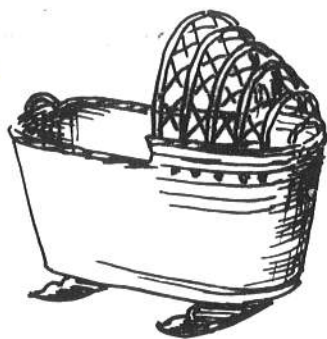
Talloos zijn de afbeeldingen van wiegen, op schilderijen en tekeningen van nu en vroeger. Het is ook begrijpelijk dat de moeder met haar jongstgeborene naast zich in de wieg, altijd een aantrekkelijk onderwerp is geweest voor schilders en tekenaars; oorspronkelijk nadrukkelijk als symbool van vrouwelijke deugdzaamheid; maar zeker ook vaak, en later voornamelijk, uit louter schilderplezier, o.a. in de effecten van binnenvallend licht (of kaarslicht, zoals bij Rembrandts Heilige Familie in het Rijksmuseum) dat de aandacht op moeder en kind intensiveert.

In Nederland treffen we dan veel van teen gevlochten wiegen aan. Ze hebben ofwel een "dicht hoofd" of alleen enkele beugels met dwarsverbindingen aan het hoofdeinde, waarover dan een kleed gelegd kon worden om het kindje tegen koude tocht te beschutten.

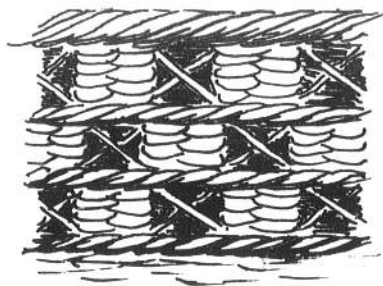
Fig. 1 is een schetsje van zo'n wieg, voorkomend op een schilderijtje van Adriaen van Gaesbeeck, uit het tweede kwart van de 17de eeuw (Staatliche Kunsthalle, Karlsruhe). Heel vaak is de rand van zo'n wieg als een ornament gevlochten, met enige kimmén waartussen een "à jour" blokpatroontje (fig. 2).

Nu trof ik op twee schilderijen van later datum een wieg aan met nog een toegevoegd onderdeel, een soort van rekje (er zal zeker een betere benaming voor bestaan of bestaan hebben), zoals in fig. 3 is geschetst. Deze wieg is te vinden op een schilderij van Albert Neuhuys van een boeren- of vissersinterieur, daterend uit het eind van de 19e of het begin van de 20e eeuw (i.d.t. in de kunsthandel).

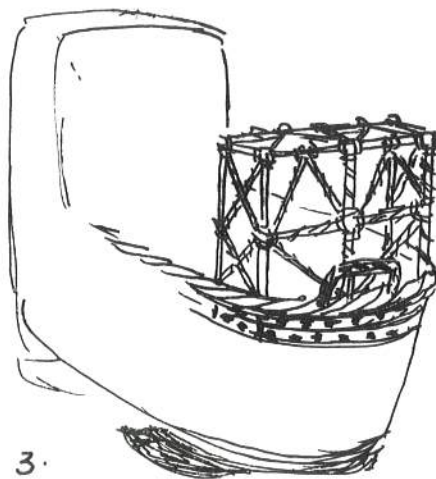
Op een schilderij van J.A. Kruseman uit 1830 (Centraal Museum Utrecht) dat een gestorven kindje voorstelt, is een detail van een wieg met een vrijwel eender rekje te zien. Het is heel precies geschilderd, naar de trant van die tijd, zodat de makelij goed is te herkennen (fig. 2 en 4). Hoewel ik er niet zeker van ben, vermoed ik dat zulke opstandjes dienden om ook aan het voeteneinde met een erover gelegd kleed koude tocht te kunnen weren. En ook zou een kleed of doek in de lengte, aan één kant afhangend, over de hele wieg gelegd kunnen worden om tocht of te fel licht te weren. Men moet de hoeveelheid tocht en kou, in een vertrek met een open vuur

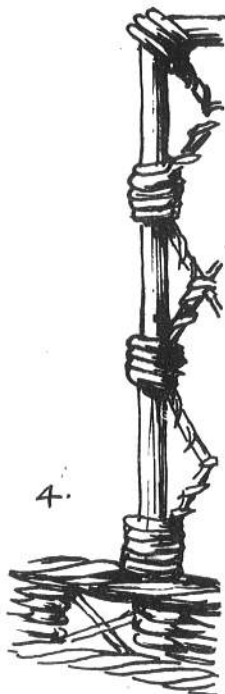
1.

2.

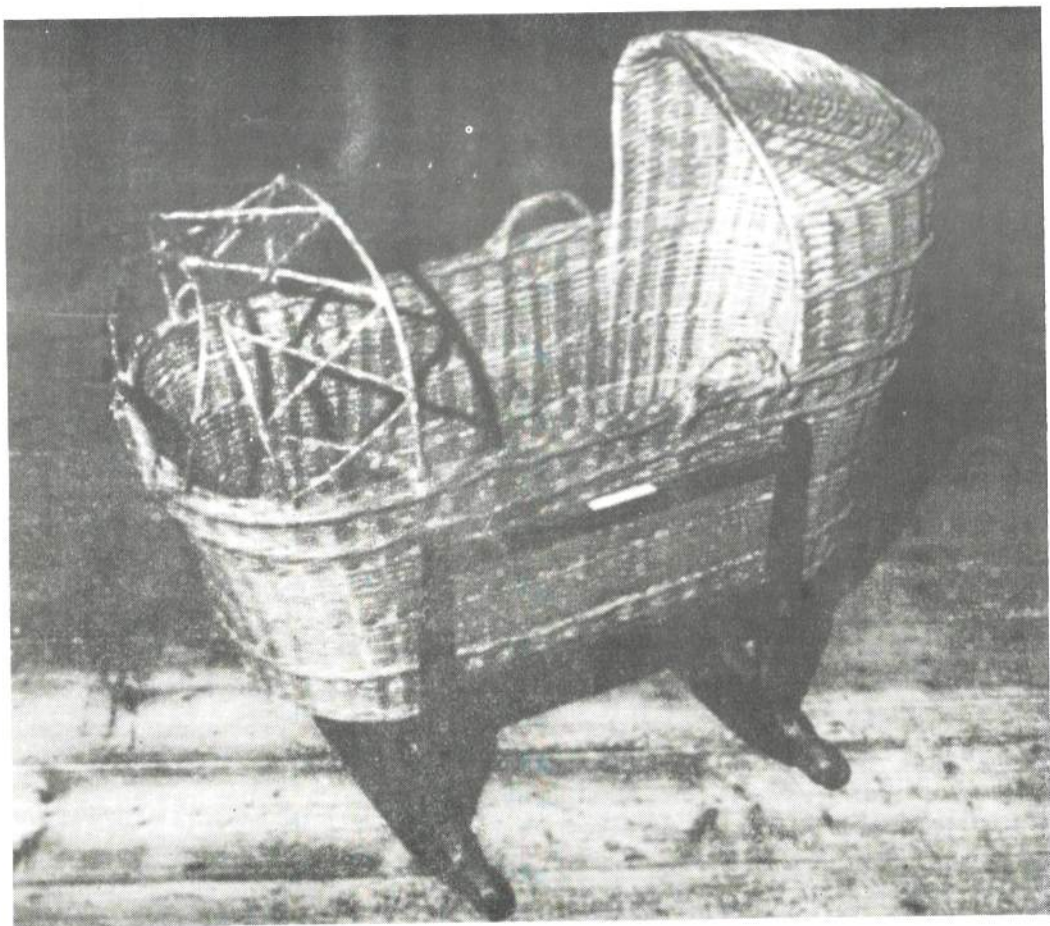
3.

4.

en een buitendeur, niet onderschatten!

In (Belgisch) Brabantse gildeordonnaties uit de 17e en 18e eeuw worden kinderviegen genoemd "met dobbel hoofd" of "met twee hoofden". Of hiermee een eender model van wieg wordt aangeduid weet ik niet, maar het zou denkbaar zijn. In de boedelinventaris van het huis van Jan de Witt wordt een vuurmand "met een hoofd" genoemd,

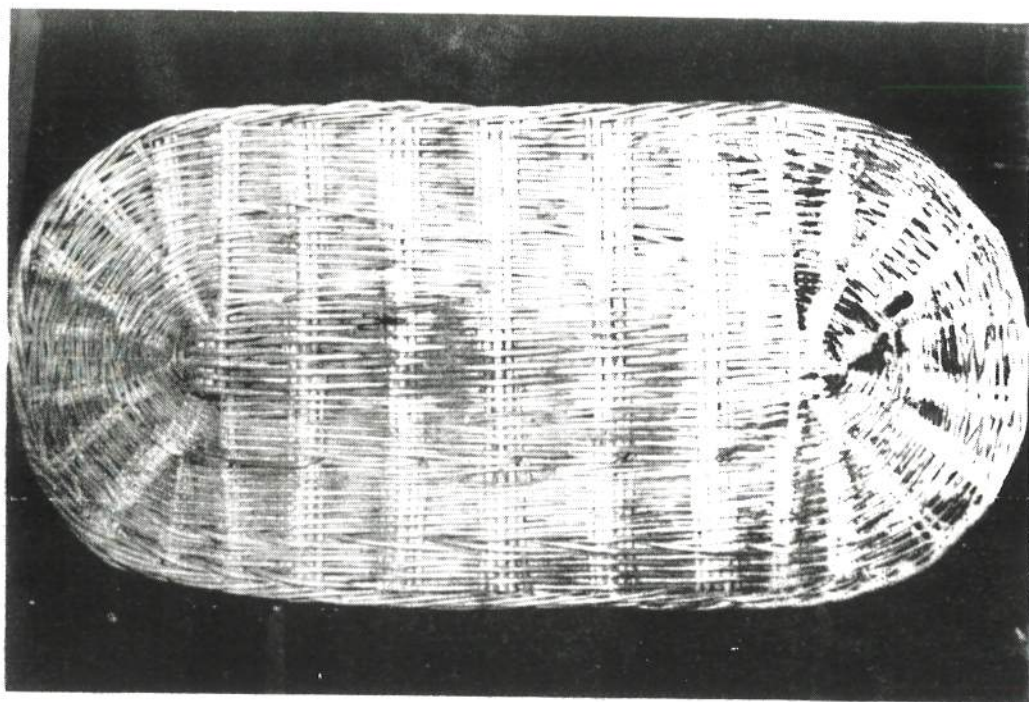

Tenen wieg

Gemeentemuseum, Bergen op Zoom

hoog (zonder houten onderstel) 69, tot de rand 38, kap 31 cm,
lang 103, breed 43,5 cm.

min of meer naast een vuurmand die men in het bed zet. De laatste, een soort beddewarmer, zal een plat model gehad hebben. De eerste, die tot ver in de 19e eeuw gemaakt werd, had net zo'n opstandje als de wiegen, op dezelfde manier gevlochten. "Hoofd" is dus misschien de juiste benaming ervoor. Als iemand onder onze lezers hier iets naders over kan meedelen, houden wij ons aanbevolen voor een berichtje!

Bodem van de wiege

86 x 43 cm

Een week nadat ik dit stukje geschreven had, kwam ik een wiege van het bewuste type in werkelijkheid tegen, en wel in het Gemeentemuseum te Bergen op Zoom. Om vele redenen, o.a. het bijzonder mooie gebouw waarin het gevestigd is: het Markiezenhof, is dit museum een bezoek dubbel en dwars waard. De wiege, die hierbij afgebeeld staat, is een vrijwel gaaf exemplaar. Hij is gevlochten van witte teen, waarschijnlijk ter plaatse of in de omgeving. De ouderdom kan slechts geschat worden: begin 20e eeuw? Waarom hij als "reiswiege" te boek staat is me niet zo duidelijk. Misschien omdat hij niet, zoals gebruikelijk, op eraan vastgezette klampen staat, maar uit een los onderstel getild kan worden? Ik vraag me echter af of men vroeger speciale reiswiegen kende en niet eerder het kind op de arm droeg, als men het al meenam op reis. M.P.

-O-

V R A G E N R U B R I E K

De vraag naar het adres van een palingfuikenmaker heeft gelukkig gehoor gevonden. Eén telefoontje gaf het adres van een fuikenmaker in de Alblasserwaard. Een ander telefoontje kwam uit Zevenaar van de fuikenmaker uit het Rijnstrangengebied. Deze man had een door een verslaggever in de "Gelderlander" geplaatste oproep gelezen en meldde zich aan. Zo konden we de vragensteller gelukkig twee adressen t.b.v. zijn onderzoek doorgeven.

-o-

N A G E K O M E N B E R I C H T

Mandenvlecht cursus voor Nijmegen en omgeving lijkt mogelijk!

Van de mandenmaker H. Sluiter, Breedestraat 68 te Huissen werd vernomen dat de omstandigheden zodanig gewijzigd zijn dat zijn aanvankelijke voornemen om over een paar jaar belangstellenden het mandenvlechten bij te brengen veranderd is en dat hij, zo er belangstelling voor is, al deze winter kan beginnen met een cursus.

Zij die hiervoor belangstelling hebben, kunnen zich het beste direct tot hem wenden b.v. per telefoon: 085-25036.

